

25 Nisan 1915 Arıburnu Çıkarması: Anzaklar Yanlış Yere mi Çıktılar?

Mehmet KIBIL*

Özet

25 Nisan 1915'te gerçekleşen Arıburnu çıkarmasında yaşananlar, Çanakkale Muharebeleri içinde en çok konuşulan hususlardan biri olarak günümüzde hala yoğun olarak tartışılmaktadır. Arıburnu çıkarması, Anzak Kolordusunun ilk gün hedeflerini ele geçirememesi nedeniyle başarısızlık olarak değerlendirilmiş ve bu başarısızlığın temel nedeni olarak Anzakların yanlış yere çıkarma yapmış olmaları gösterilmiştir. Savaşın ardından yayınlanan eserlerde "Anzakların yanlış yere çıktığı" iddiası ortaya atılmış ve bu iddia etrafında birçok senaryo geliştirilerek bu hatanın nedenleri hakkında çeşitli teoriler öne sürülmüştür. Avustralyalı tarihçilerin öncülük ettiği bazı araştırmacılar, Çanakkale'deki hezimetin tek nedenini bu hataya indirgeyerek, suçu İngiliz donanmasına atma eğiliminde olmuşlardır. Ancak, bu iddialar belgelere dayanmayan ve bilimsel yöntemlerle analiz edilmeyen varsayımlardır. Anzak Kolordusunun yanlış yere çıkarıldığı ve muharebelerin seyrinin bu nedenle değiştiği iddiasının bilimsel yöntemlerle belgelere dayalı olarak detaylı bir şekilde incelemesi, Çanakkale Muharebeleri'nin tartışmalı bir yönünü açıklığa kavuşturarak daha iyi anlaşılmasına önemli bir katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çanakkale Muharebeleri, Anzak Kolordusu, Arıburnu Çıkarması.

* Dr., mehmetkibil@hotmail.com

April 25, 1915 Anzac Landing: Did the Anzacs Land in the Wrong Place?

Abstract

The Anzac landing, which took place on April 25, 1915, continues to be a subject of intense interest and analysis today, as one of the most discussed issues in the Gallipoli campaign. This landing operation was considered a failure, especially because the ANZAC could not capture its targets on the first day, and the main reason for this failure was that the Anzacs landed in the wrong place. Many scenarios have been developed around the claim that “the Anzacs land to the wrong place” and various theories have been put forward about the reasons for this mistake. Some researchers, especially Australian historians, tended to reduce the sole reason for the defeat in Gallipoli to this mistake and put the blame on the British navy. However, these claims are assumptions that are not based on documentation and have not been analyzed by scientific methods. A detailed examination of the claim that Anzac soldiers were deployed in the wrong place, based on scientific data and documents, is extremely important for a more in-depth understanding of the Gallipoli Campaign.

Key Words: Gallipoli Campaign, Anzac, Anzac Landing.

Giriş

Çanakkale Muharebeleri, I. Dünya Savaşı'nın önemli cephelerinden biridir. Ancak aradan geçen yüz dokuz yıl içinde muharebelerle ilgili çeşitli hurafeler ve mitler ortaya atılmış, gerçek olaylar ile hurafeler arasındaki sınır zaman içinde belirsizleşmiştir. Bu karmaşık durum, muharebelerin objektif olarak değerlendirmesini engelleyerek, zamanla ortaya çıkan efsanelerin ve yanlış inançların gerçek hadiseler gibi anlatılmasına sebep olmuştur. Özellikle 25 Nisan günü Arıburnu çıkarmasında yaşananlar hakkında çeşitli yanlış bilgiler ve mitler üretilmiştir.

Arıburnu çıkarması, 25 Nisan çıkarmaları içinde kritik bir yere sahiptir. Çıkarma başarılı bir şekilde gerçekleştirilse de hedeflerin ele geçirilememesi nedeniyle tarihçiler tarafından başarısız bir operasyon olarak nitelendirilmiştir. Anzak birlikleri, sayıca az olan Türkler karşısında dar bir kıyı şeridinde sıkışıp kalmış ve ilk gün hedefleri muharebelerin sonuna kadar ele geçirilememiştir. Bu durum, ilerleyen yıllarda Anzak çıkarmasıyla ilgili birçok tartışmayı beraberinde getirmiştir. Çıkarma için seçilen bölge, Anzak Kolordusuna verilen hedefler ve kolordunun genel harekât planı içindeki rolü gibi hususlar hakkında yapılan tartışmalar günümüzde de devam etmektedir. Bu tartışmalar, birliklerin yanlış yere çıkıp çıkmadığı, karşılarındaki Türk askerlerinin sayısı ve çıkarma sırasında Türklerin makineli tüfek kullanıp kullanmadığı gibi tartışmalı konulara odaklanmıştır. Tarihi kaynaklar ve literatür, bu soruları yanıtlamaya yönelik çeşitli iddialarla doludur. Ancak bu iddialar çoğunlukla hatalı bilgilere dayanmaktadır ve bu hatalı bilgiler zaman içinde birer mit haline gelerek yayılmıştır. Arıburnu çıkarmasıyla ilgili tartışmanın odağında, çıkarmanın yanlış bölgeye yapıldığı iddiası bulunmaktadır. Kabatepe'nin 1,8 km kuzeyindeki sahile çıkılması gerekirken neden Anzak Koyu gibi son derece dar ve elverişsiz bir bölgeye çıkıldığı günümüze kadar çeşitli tartışmalara yol açmış, bu husus hakkında çeşitli iddialar dile getirilmiş ve yapılan hata neticesinde muharebenin seyrinin kesin olarak değiştiği belirtilmiştir. Bu iddialar, Anzak Koyu'na ayak bastıktan sonra karşılaşılan sarp arazide ilerlemek zorunda kalan askerlerin hedeflerini ele geçiremedikleri argümanlarıyla desteklenmiştir. Günümüzde özellikle Avustralya'daki genel kanı, muharebenin bu hata nedeniyle kaybedildiği yönündedir.

Bu çalışma, Çanakkale Muharebeleri'nin en tartışmalı konularından birini ele alarak, konu ile ilgili hurafeler ve mitlerin ortadan kaldırılmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Anzakların gerçekten yanlış bir noktaya çıkıp çıkmadığı sorusu, Türkiye'de ilk kez kullanılan belgeler ışığında detaylı bir şekilde incelenecektir. Aynı zamanda, çıkarma anındaki karışıklığın Anzak Kolordusunun hedeflerini ele geçirememesine olan etkisi analiz edilerek Arıburnu çıkarmasının bu en tartışmalı yönünün aydınlatılması hedeflenmektedir. Anzakların hedeflerini ele geçirememesi nedeniyle çıkarmayı başarısız olarak değerlendirmek, sadece çıkarma noktasının seçimiyle açıklanabilir mi, yoksa bu durumda rol oynayan çeşitli diğer faktörler de dikkate alınmalı mıdır? Bu sorunun cevabı, tarihsel kaynakların detaylı bir şekilde incelenmesi ve farklı perspektiflerin dikkate alınmasıyla elde edilebilir. Çanakkale Muharebelerinin

hurafelerden arındırılması, muharebelerin bütünsel bir perspektifle sağlıklı bir şekilde değerlendirilmesi ve daha iyi anlaşılması açısından büyük bir öneme sahiptir.

İtilaf Çıkarma Planı ve Kabatepe'nin Kuzeyindeki Sahilin Seçimi

Mart 1915'te Akdeniz Seferi Kuvveti Başkomutanlığına getirilen Orgeneral Ian Hamilton'a verilen görev, en kısa yoldan Kilitbahir Platosu'nu ele geçirip Boğaz'ın en dar yerine (Kilitbahir-Çanakkale hattı) inmek suretiyle buradaki Türk istihkamlarını etkisiz hale getirip donanmaya temiz bir geçiş sağlamaktır. Dolayısıyla çıkarma planı mutlaka ana hedefe uygun olarak hazırlanmalıydı. Çıkarma yapılacak muhtemel sahiller arasında Boğaz'ın Asya tarafı, Gelibolu Yarımadası'nın kuzeyindeki Saroz-Bolayır bölgesi ve Yarımada'nın güney sahilleri vardı. İhtimaller arasında yer alan Gelibolu Yarımadası'nın kuzeyindeki Bolayır bölgesi ve güneyde Asya yakasındaki sahiller kısa sürede elendi. Zira bu bölgeler ana hedefe hem mesafe olarak uzaktı hem de içinde çeşitli riskler barındırıyordu. Harekatın temel amacı donanmaya Boğaz yolunu açmak olduğuna göre mümkün olan en hızlı şekilde Kilitbahir-Çanakkale hattına ilerlemek gerekliydi. Hamilton, bunun için en kestirme yolun Yarımada'nın güneyine yapılacak bir çıkarma olduğunu kavramıştı. Çıkarma anında ve karaya çıkıldıktan sonra birliklerin hedeflerine ulaşabilmeleri için en hayati unsur; her aşamada donanmanın birliklere sağlayacağı ezici ateş gücünden azami derecede faydalanmaktır.

Yarımada'nın güneyinde Anafartalar'dan güneye Seddülbahir kıyılarına doğru çıkarma yapılabilecek çok sayıda uygun sahil vardı. Ordunun karaya çıktıktan sonra hızlı şekilde Kilitbahir'e ilerlemesi için en uygun sahiller Kabatepe bölgesinde bulunmaktaydı. Kabatepe sahilleri hem çıkarmaya uygun oluşu hem de Kilitbahir'e yakın olması (8 km) sebebiyle oldukça cazipti. Kuzeyde Kocaçimentepe silsilesi ve güneyde Kilitbahir Platosu arasından ordunun bütün ağırlıklarıyla ilerleyebileceği uygun bir geçit imkânı vardı.¹ Hamilton'a göre Kabatepe bölgesi hedefe giden yolda en ideal çıkarma bölgesiydi. Ancak Türkler Kabatepe'nin stratejik önemini kavradığı için bu sahili kuvvetli şekilde savunmaktaydılar. Sahildeki Türk savunmasının güçlü olduğu gören Hamilton; "Bu bölgeyi planlardan çıkarmaktan başka seçeneğim yok." diyecekti.²

Daha güneyde, Seddülbahir bölgesinde de çıkarmaya uygun çok sayıda koy vardı. Özellikle İlyas Baba Burnu civarında Tekke Koyu, Ertuğrul Koyu ve Morto Koyu'ndaki sahiller kumlu ve kıyıdaki su derinliği çıkarma teknelerinin yanaşması için uygundu. Arazi kıyılardan itibaren Alçıtepe zirvesine kadar kademeli olarak yükselen düz ve açık bir araziydi. İngilizlerin yaptığı keşif ve gözlemler neticesinde arazinin bu düz yapısı sayesinde donanma çıkarmanın ilk aşamasından itibaren Türk savunmasını üç yönden ateş altına alınabileceği ve ilerleyen birliklerin önünün kolayca açılacağı tespit edilmişti.³ Hamilton'ın çok önemseydiği donanma desteği bu bölgede (Seddülbahir kıyılarından Alçıtepe zirvesine kadar) her daim ordunun yanında olacaktı.⁴

---

1 Henry W. Nevinston, *The Dardanelles Campaign*, Nisbet&Co.Ltd., London 1918, s.78.

2 *The Final Report of the Dardanelles Commission*, H.M. Stationary Office, London 1919, s.98

3 The National Archives (TNA), WO, 95/4304, EK-6.

4 Diğer taraftan, Savaş Bakanı Lord Kitchener da Hamilton'a çıkarma yapmak için en uygun noktaların Seddülbahir (Ertuğrul) ve Morto koyları olduğunu belirttikten sonra Kabatepe kuzeyine bir aldatma çıkarması yapmasını tavsiye etmiştir. Australian War Memorial (AWM), AWM4, 1/4/2 Part 2.

Hamilton'ın aklındaki plan, Savaş Bakanı Lord Kitchener'dan aldığı destekle kısa sürede belirginleşti. Ana çıkarması bölgesi olan Seddülbahir'e elindeki en iyi birlik olan 29. Tümen ile çıkmaya karar verdi.⁵ Çıkarma ile ilgili 1 numaralı operasyon emri 13 Nisan'da birliklere gönderildi. Verilen emirde "harekâtın amacı" şu şekilde tanımlanıyordu: "Harekâtın ana hedefi, öncelikle Kilitbahir Platosu ve Boğaz'ın en dar yerinin ele geçirilmesi, daha sonra buradaki tabyaların susturulması suretiyle donanmanın Boğaz'dan geçmesine yardımcı olmaktır."⁶ Görüldüğü gibi Hamilton'ın ana çıkarma bölgesi Seddülbahir kıyılarıydı. Burada tespit edilen beş ayrı sahilden (Yarımada'nın en güney ucunda tespit edilen S,W,V,Y,X sahilleri (sırasıyla Morto, Tekke, Ertuğrul, Pınarıçi ve İkiz Koyları) ilk etapta 4.900 asker karaya çıkarılacaktı. Karaya çıkacak birlikler karşılarındaki Türkleri geri atıp hızla ilerleyecek ve ilk günün akşamında, İlyas Baba Burnu'ndan 8 km uzaklıktaki Alçıtepe'yi ele geçireceklerdi. Ertesi gün güçlü şekilde Kilitbahir Platosu istikametine ilerlenecek ve plato işgal edilecekti.

Anzak Kolordusunun Kabatepe'nin kuzeyine (Z sahili) yapacağı çıkarma ise ana çıkarma bölgesi olan Seddülbahir çıkarmalarının tamamlayıcısı niteliğindedir. Seddülbahir bölgesine çıkacak olan ana çıkarma grubunun kuzey yanı koruma altına alınacaktı. Bu amaçla bölgeye hâkim Conkbayırı-Kocaçimentepe silsilesi işgal edilecek daha sonra Maltepe'ye ilerlenecekti.⁷ Maydos-Gelibolu ve Bigalı-Kocadere yollarına hâkim olan bu tepenin ele geçirilmesiyle kuzeyden gelecek Türk birliklerinin önü kesilerek mümkün olduğu kadar fazla Türk birliğinin dikkati çekilecek ve aynı zamanda Seddülbahir'den çekilen Türk birliklerinin de önü kesilecekti.⁸ Daha önce yapılan keşif ve gözlemler neticesinde Bigalı ve Maydos civarında bulunan Türk birliklerinin (19. Tümen ve 27. Alay) dikkati çekilerek Seddülbahir'deki ana çıkarma rahatlatılacaktı. Hamilton, çıkarma planının detaylarını anlattığı telgrafta Anzak çıkarmasıyla ilgili olarak Kitchener'a şöyle demiştir: "*Bu arada Avustralyalılar güçlü bir aldatmaca yapacaklar ve bunun Kabatepe'nin kuzeyinde ciddi bir çıkarma operasyonuna dönüşeceğini ve eğer orada tutunabilirlerse Kocadere'ye doğru ilerleyebileceklerini umuyorum. Burada harekât nasıl gelişirse gelişsin, 29. Tümen'i karşılayanların [Seddülbahir'i savunan Türklerin] kafasında endişe uyandıracak ve Kilitbahir Platosu'nu güçlendirmelerini engelleyecektir.*"⁹

Görüldüğü gibi Hamilton, Anzak çıkarmasını ilk aşamada bir "aldatmaca" olarak değerlendirerek, temel amacın Türk birliklerini üstlerine çekmek olduğunu belirtmekte ve daha çok Avustralyalıların karaya ayak bastıktan sonra başarıyla tutunmalarına odaklanmaktadır.

Karaya ilk olarak Albay Sinclair-Maclagan komutasındaki 1. Avustralya Tümeni'nden 3. Tugay'ın karaya çıkmasına karar verilmiştir. Çıkarma üç kademe halinde yapılacak ve donanma bir seferde mümkün olduğu kadar fazla askeri karaya çıkaracaktır. Birlikler mümkün olan en kısa sürede sahilden yukarı tırmanarak tepeleri ele

5 Akdeniz Seferi Kuvveti daha çok toplama bir ordu görüntüsü çizmekteydi. Fransız birliklerinin yanında Anzaklar olarak bilinen Avustralya ve Yeni Zelandalı askerler hem tecrübesiz hem de eğitimleri zayıftı. Bunun yanında, Churchill'in çabaları ile oluşturulan Kraliyet Deniz Tümeni de iyi bir tümen olmanın çok uzağındaydı. Zira hem askerleri eğitimsizdi hem de tümen bünyesinde topçu birliği dahi yoktu. Eldeki en iyi birlik olan 29. Tümen ise elit bir tümen değildi çünkü tümen bütün olarak hiçbir zaman bir arada eğitim görmemiş, birçok yerden parça parça toplanarak oluşturulmuştu.

6 TNA, WO, 95/4263, EK-1

7 Mehmet Kıbil, *Çıkarmadan Tahliyyeye Arıburnu-Anafartalar Muharebeleri*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2017, s.39

8 AWM, AWM4, 1/4/1, part:2, 13 Nisan 1915.

9 TNA, PRO, 30/57/61/20.

geçirecek, sol kanat Kocaçimentepe silsilesini emniyete alırken, sağ kanat ise Kabatepe bölgesini güvenli hale getirecektir.¹⁰ Hamilton'ın Maltepe'nin ele geçirilmesine dair verdiği emir, Anzak Kolordusu komutanı Korgeneral Birdwood'u düşündürmüştür: "Maltepe'yi ele geçirmeyi biraz zor görüyorum. Bu tepe her yönden topçu ateşine ve karşı taarruzlara açık olduğu için düşmanın hangi yönden; Gelibolu, Maydos, Bolayır veya Kilitbahir Platosu'ndan mı saldıracağını bilmem mümkün değil."¹¹ 14 Nisan'da Arıburnu ve Seddülbahir arasındaki kilit bölgelerde havadan ve denizden keşif çalışmaları yapılmış ve bu gözlem çalışması Anzak Kolordusunun harp günlüğünde not edilmiştir:

"*Queen* Bolayır'dan aşağı doğru Ece Limanı'ndan yakın geçerek Seddülbahir'e indi. Kabatepe kuzeyindeki çıkarma noktaları dikkatlice incelendi. Düşman siperleri ve top mevzileri tespit edildi. Edinilen bilgiler *Queen*'deki istihbarat subayından alınan bilgiler ile de bağdaştırıldı. Bu esnada hiç adam [Türk] görülmedi ve görünüşe göre karada hiçbir faaliyet yoktu. Seçilen sahil mükemmel gözüküyordu. Ele geçirmemiz gereken ve öncelikli hedefimiz olan asıl büyük tepenin (Sarıbayır) sırtları tespit edildi. Bu süreçte hiç ateş edilmedi"¹²

Anzak çıkarması için verilen ilk emirler böyle zorlu bir operasyonda olması gereken netlikten uzaktı. 13 Nisan'da yayınlanan operasyon emirlerinde çıkarma için tarif edilen bölge, Kabatepe sahili ile Küçük Kemikli Burnu arasındaki kıyı şeridiydi.¹³ Ancak bu iki nokta arası yaklaşık 10 km uzunluğundaydı ve bu emirde verilen aralığın mutlaka daraltılması gerekiyordu. Daha sonra komutanlar arasında yapılan istişareler neticesinde, genel çıkarma planını etkilemeyecek şekilde Anzak çıkarmasıyla ilgili verilen talimatlarda değişikliğe gidilebileceği Hamilton'ın kurmay başkanı Braithwaite tarafından Korgeneral Birdwood ile Tuğamiral Thursby'e iletildi.¹⁴ Çıkarmayı himaye etmekle sorumlu 2. Filo'nun komutanı Thursby, çıkarma bölgesinin bu kadar geniş tutulmasından en başından beri rahatsızdı. Birdwood ve kurmayları ile konuşarak bölgeyi daraltma ihtiyacı hissetti. Yapılan toplantıda çıkarmanın sağ kanadı Kabatepe'nin bir mil (1,6 km) kadar kuzeyi, sol kanadı ise Balıkçı Damları olarak belirlendi.¹⁵ Çıkarma, bu iki nokta arasında yapılacaktı. Daha güneydeki Kabatepe sahili Türkler tarafından kuvvetli savunulduğu için buraya hiçbir şekilde yaklaşım dahi istenmiyordu. Görüldüğü gibi, çıkarma noktası için kesin ifadelerle Kabatepe'nin kuzeyindeki sahil seçilmemiş, böyle bir sınırlamaya gidilmemiştir. Thursby'nin çıkarma öncesinde verdiği son emir incelendiğinde, bu, daha iyi anlaşılacaktır. Bu emirde ilk hücum dalgasını teşkil eden 1.500 askerin üç muharebe gemisine (*Queen*, *London* ve *Prince of Wales* gemileri) bölüştürüldüğü ve çıkarmanın en güney kanadının Kabatepe'nin 1 mil kuzeyi olduğu açıkça belirtildikten sonra şöyle denmektedir: "*Queen* gemisinden ayrılacak çıkarma taşıtları Kabatepe'nin 1 mil kuzeyinden, *Prince of Wales* gemisinden ayrılacak taşıtlar *Queen* gemisinin 750 metre kuzeyinden, *London* gemisinden ayrılacak taşıtlar ise *Prince of Wales* gemisinin 750 metre kuzeyinden karaya çıkarılacaktır"¹⁶

10 Albay MacLagan 9. Taburu sağ tarafa, 10. Taburu merkeze ve 11. Taburu da sol tarafta karaya çıkarmak üzere ayırdı. 9. Taburun iki bölüğü Kabatepe tarafına, iki bölüğü ise Topçular Sırtı'nda bulunan Kavaktepe'ye ilerleyecekti. 10. Bölük merkezde Kanlısirt'ı, 11. Tabur ise Conkbayırı'nı ele geçirecekti. 12. Tabur genel ihtiyatta kalacak, dağ toprakları karaya çıkarılır çıkarılmaz Kanlısirt Platosu'na sevk edilecekti.

11 AWM, 3DRL/3376 11/15, File 1/A.

12 AWM, AWM4, 1/4/1, Part:2

13 AWM, AWM4, 1/4/1, Part:2

14 Charles Bean, The Story of Anzac-The Official History of Australia in the War of 1914-1918, Angus&Robertson, Sydney 1941, vol.I, s.221

15 TNA, WO 95/4326

16 AWM4 1-25-1 Part 6.

Yukarıda verilen emirde açıkça görüldüğü gibi, birlikler, Kabatepe'nin 1 mil kuzeyinden itibaren kuzeye doğru yaklaşık 1,5 km'lik bir alanda yayılarak karaya çıkacaklardır. Birdwood ve Thursby ilk verilen emirler üzerinde oynamalar yaparken, Hamilton tamamen 29. Tümen'in yapacağı ana çıkarmalara yoğunlaşmış durumdadır. Gerçekten de Hamilton, en başından beri Anzak Kolordusunun yapacağı çıkarmanın detaylarıyla çok fazla ilgilenmemiş, bütün dikkatini Seddülbahir'deki ana çıkarmalara vermiştir.

25 Nisan Arıburnu çıkarmasının kaderini etkileyen en önemli unsur, çıkarmaların gece karanlığında mı yoksa gün doğduktan sonra mı yapılacağı sorusudur. Bu kritik karar, çıkarmanın gidişatını şekillendirmiştir. Gece karanlığı, çıkarma birliklerinin düşman tarafından daha az fark edilmesine ve hedeflerine gizlice ulaşmalarına olanak tanır. Ancak, aynı zamanda çıkarma teknelerinin yönlerini şaşırmasına ve karaya çıkan birlikler arasında koordinasyon sorunlarına neden olabilir. Gün ışığında çıkarma yapmak düşmanın çıkarmayı daha kolay fark etmesine yol açarken, çıkarma anında ve ileri harekât sırasında birlikler arası iletişim ve koordinasyonun daha rahat sağlanmasına imkân tanır. Dolayısıyla bu kritik karar öncesinde Hamilton, Birdwood ve Hunter-Weston (Seddülbahir'e çıkarma yapacak olan 29. Tümen komutanı) arasında önemli bir toplantı yapılmıştır. Birdwood, çıkarmaların karanlıkta şafakla birlikte yapılması taraftarıyken, Hunter-Weston, içinde barındırdığı riskler nedeniyle buna kesin olarak karşı çıkmıştır. Hunter-Weston'ın gün doğduktan sonra karaya çıkma isteğinden sonra söz alan Birdwood, kendi birlikleri (Anzak Kolordusu) gün doğmadan karaya çıkarsa, Türklerin dikkatini çekerek bunları Seddülbahir'deki ana çıkarma bölgesinden uzak tutup 29. Tümen'i rahatlatılabileceğini belirtir.¹⁷ 19 Nisan'da Lord Kitchener'in sekreteri Yarbay Fitzgerald'a bir mektup yazan Birdwood şöyle der:

“Hamilton bize hareket serbestliği verme konusunda gerçekten çok iyi. Aldığım ilk emirler, askerlerimin donanmanın yapacağı bombardıman ardından karaya çıkması yönündeydi. Benim düşünceme göre bu boşuna olurdu, çünkü bana öyle geliyor ki bu, gelişimizi haber vermekten başka hiçbir işe yaramaz. Bu nedenle artık çıkarmayı kendi istediğim zamanda yapmak için iznim var ve 1.500 askerimi saat 03.30'dan kısa bir süre sonra karaya çıkarıp şansım da yaver giderse saat 08.30 civarında 12.000 askerimin karaya ayak basmış olacağına dair umutluyum. Çıkacağımız arazi çok zorlu ki bu benim sevdiğim şey. Umarım, ağaçlarla kaplı alan adamlarıma istediğim koruma avantajı sağlayacaktır. Birliklerim oldukça cesur ve hareketli, bu nedenle tereddüt etmeden bu zorlu bölgeye gireceklerine inanıyorum. Mümkün olduğunca geniş bir cepheden çıkarak, harekatımın [düşman tarafından] kontrol edilemeyeceğini ve ilk sırtı aşır ilerleyebileceğimizi umuyorum”¹⁸

Görüldüğü gibi Birdwood, içinde barındırdığı riskleri bilerek gece karanlıkta karaya çıkmayı kendi istemiştir. Kendi düşüncesine göre bu şekilde ani bir baskınla Türkler gafil avlanacak ve Seddülbahir'deki ana çıkarmalar başlamadan önce Türklerin bütün dikkati buraya çekilecektir.¹⁹

17 William Birdwood, *Khaki and Gown: An Autobiography*, Ward, Lock & Co., London 1942, s.256.

18 AWM, 3DRL/3376 11/15, File 1/A

19 Diğer taraftan Seddülbahir'deki ana çıkarmadan sorumlu filo komutanı Amiral Wemyss gibi bazı amiraller de Seddülbahir'deki güçlü akıntıya karşı gece karanlığında ilerlemenin zor olacağını ve bazı sahillerde suyun altında ve üstünde olduğuna inanılan ancak tespit edilemeyen kayalıklar nedeniyle çıkarmanın gün ışığında yapılmasını belirtmişlerdir. Lord Wester Wemyss, *The Navy in the Dardanelles Campaign*, Hodder and Stoughton Ltd., London 1924, s.140. Anzak çıkarmasından sorumlu filonun komutanı Amiral Thursby ise gece karanlığında yapılacak bir çıkarmaya itiraz etmemiştir.

25 Nisan 1915 Arıburnu Çıkarması

24 Nisan günü, saat 14.00'te Mondros'tan hareket eden Anzak Kolordusuyla yük-lü 2. Filo, Gökçeada perdesinde gece karanlığını bekleyerek 25 Nisan saat 01.30'da Arıburnu kıyılarından ortalama dokuz kilometre batıdaki buluşma noktasına geldi. Asker dolu üç muharebe gemisi, saat 03.30'da kıyıya doğru ilerleme emrini aldı. Ya-naşma mevkilerinde filikalara bindirilen hücum dalgası, istimbotlar tarafından çekilen dörder filikadan oluşan 12 dizi hâlinde ilerlerken, ilk filikalar saat 04.30'dan önce kıyıya yanaşmaya başladı. Ancak bir sorun olduğu kısa sürede anlaşıldı. Çıkarmanın en sağ kanadında Kabatepe'nin kuzeyindeki sahile çıkması gereken grup, daha sonra Anzak Koyu olarak adlandırılacak Arıburnu'nun dibindeki dar koya çıkmıştı. Bu as-kerler koyun hemen arkasında yükselen dik yamaçlarla karşılaştılar.

Çıkarmanın en sağ kanadının Kabatepe'nin kuzeyine çıkması gerekirken neden Anzak Koyu'na çıkılmıştı? Bu soruya çeşitli kaynaklarda farklı cevaplar verilmiş ve çeşitli iddialar ortaya atılmıştır. İddialardan biri; güçlü bir akıntının filikalari bek-lenenden daha kuzeye doğru ittiğidir. İkinci bir iddia ise çıkarma planında son anda değişiklik yapıldığıdır. Bazı Türk kaynaklarında geçen bir diğer iddia ise, çıkarmalar-dan önce İngilizler tarafından Kabatepe açıklarına bırakılan bir şamandıranın Türkler tarafından gizlice yerinin değiştirildiğidir. Ancak bu iddiaların hiçbiri gerçekleri yan-sıtmamakta ve kafa karışıklığının artmasına sebep olmaktadır.

Bu iddialar arasında günümüze kadar en çok tartışılanı, çıkarma anında ortaya çıkan güçlü bir akıntının tekneleri kuzeye doğru sürüklediği iddiasıdır. Muharebelerin üzerinden yüzyıldan fazla zaman geçmesine rağmen, akıntı iddiasının hala tartışılma-sının temel nedeni, İngiliz resmi tarihinde (hem kara hem deniz) bunun dile getirilmiş olmasıdır. Ancak resmi tarihte yazanlar oldukça tartışmalıdır.²⁰ Öncelikle, 25 Nisan sabahı hava ve deniz son derece sakin. Zayıf bir akıntı ihtimali olsa da bu derece bir sapma yaşanacak şekilde filikalari kuzeye atma ihtimali oldukça zayıftır. Zira çıkar-malardan önce yazılan resmi raporlar incelendiğinde, akıntının Kabatepe-Arıburnu önlerinde değil, Çanakkale Boğazı'nın girişindeki Seddülbahir-Kumkale bölgelerinde olduğu tespit edilmiştir.²¹

Başkomutan Hamilton, Seddülbahir'deki 29. Tümen çıkarması ile ilgili: “*güçlü akıntılar çıkarma yapılacak bölgenin etrafında dönüyor*” derken, Anzak çıkarmasın-dan bahsederken şöyle demiştir: “*Birdwood da benimle aynı düşüncede ve ilk tekneler kıyıya yaklaşırken düşmana hedef olacak kadar gün ağarmadan önce karaya çıkmayı*

20 Julian Corbett, *History of the Great War: Naval Operations*, Longman Green, London 1921, c.II, s.321. Günümüze kadar pek çok İngiliz tarihçi, resmi tarihte yazılanlara dayanarak akıntı iddiasını eserlerinde dile getirmişlerdir. Buna en güzel örnek İn-giltere'nin en bilinen askeri tarihçilerinden olan Liddell Hart'ın 1930 yılında kaleme aldığı eserinde yazdıklarıdır: “karanlık ve güçlü akıntı, teknelerin amaçlanan noktanın bir mil kuzeyinde gelmelerine neden oldu” Liddell Hart, *The Real War 1914-1918*, Faber&Faber Limited, London 1930, s.180.

21 25 Nisan'da Arıburnu'nda değil, Seddülbahir ve Kumkale bölgelerinde yapılan çıkarmalarda akıntı nedeniyle bazı sıkıntılar yaşanmıştır. 29. Tümen harp günlüğünde Ertuğrul Koyu çıkarmasıyla ilgili şu cümleler yazılıken: “Saat 05.30: *Cornwallis* gemisinden ayrılarak sahile giden tekneler akıntı karşısında ilerleyemiyor ve çıkarmanın en az yarım saat gecikeceği çok açık” Morto Koyu çıkarması anlatılırken benzer sıkıntılar yaşandığı görülmektedir: “Morto Koyu'na giden birlikler, kuvvetli akıntı nedeniyle çok gecikti” TNA, WO, 95/4304. Boğaz'ın girişinde Asya tarafında Kumkale'de de akıntı nedeniyle benzer sıkıntılar yaşanmış ve buradan karaya çıkan Fran-sızlar güçlü akıntı nedeniyle ancak saat 10.15'te kıyıya ayak basmıştır. Fransız Kolordusu harp günlüğünde akıntıyla ilgili şu cümleler yazılıdır: “Çok güçlü akıntı (4 knota yakın) çıkarmayı geciktiriyor çünkü filikalari çeken buharlı tekneler akıntıyla baş edemiyor. Bunların daha güçlü deniz taşıtlarıyla (torpidobotları, trol tekneleri vb.) değiştirilmesi gerekmekte ve bu da önemli bir zaman kaybına neden olmaktadır.” Mehmet Kibıl, “Fransız Kolordusu Harp Günlüğünde Kumkale Muharebeleri”, *Çelikkale-Çanakkale*, Edt. Şaduman Halıcı-Bariş Borlat, İBB Kültür Yayınları, İstanbul 2022, s.362.

planlıyor. *Gerçek şu ki onu rahatsız edecek bir akıntı ihtimali yok. Ancak incelenmiş bir sahile çıkmıyor ve karşılaşacağı direniş, Seddülbahir'den daha fazla bilinmezlik barındırıyor*"²² Günlüğüne yazdığı bu satırlardan anlaşılacağı üzere Hamilton, Kabatepe bölgesinde bir akıntı olmayacağından emindir. Bu kadar önemli bir askeri operasyon öncesinde nerelerde akıntı olup nerelerde olmadığı ile ilgili gözlemler ve çalışmalar yapıldığı çok açıktır. Arıburnu-Kabatepe bölgesinde çıkarmayı sıkıntıya sokacak kadar güçlü bir akıntı beklenmediği anlaşılmaktadır. Nitekim Anzak Kolor-dusu harp günlüğünde akıntıya dair hiçbir şey yazmadığı gibi, ilk dalgada karaya çıkan pek çok askerin anı ve günlüklerinde de çıkarma anında denizin cam gibi dümdüz olduğu yazmaktadır.

Hamilton, muharebelerden çok sonra dile getirilen akıntı iddiasını henüz hayat-tayken reddetmiştir. 1926'da "Gallipoli Today" adlı bir kitap yazan T.J. Pemberton, Anzakların akıntı nedeniyle kuzeye sürüklendiklerini ve bu sayede çoğunun hayatının kurtulduğunu yazmıştır. Bu kitabın önsözünü kaleme alan Hamilton'ın kendisine verdiği cevap dikkate değerdir:

"Bay Pemberton, Anzakların planlanan bölgeden bir mil daha kuzeyde karaya çıktığını ve bu durumun şans eseri gerçekleşen bir akıntı tarafından tetiklendiği kabul gören genel görüşü destekliyor. Bu görüşün arkasında yatan argümanların makul olduğunu birçok kez kabul ettim. Ancak, son derece yakın bir zamanda, 25 Nisan 1915 akşamındaki Türklerin durumu hakkında güvenilir ve ayrıntılı bir açıklama elimize geçti ve bu teorinin temellerini alt üst ediyor. Resmi tarihin bu mevcut akıntı hikâyesine öldürücü bir darbe indireceğinden hiç şüphem yok."²³

Hamilton, gerçeği bildiği için, o tarihte henüz yayınlanmayan İngiliz resmi tarihinde akıntı iddialarının çürütüleceğinden emindir. Ancak Pemberton'ın kitabından üç sene sonra 1929 yılında yayınlanan İngiliz resmi tarihi, Hamilton'ın beklediğinin tam tersini yazmıştır: "*Gelibolu sahilindeki kuzey akıntısı, denizcilerin farkına varmadığı kadar güçlüydü ve tekneleri belirlenen çıkarma alanından tam bir mil kuzeye doğru sürükledi.*"²⁴ İngiliz resmi tarihini kaleme alan ve 1915'de Hamilton'ın kargâh subaylardan biri olan Aspinall Oglander, akıntı iddiasını herhangi bir belgeye dayandırmamıştır. Akıntı iddiası muharebeler devam ederken tartışılmamış, böyle bir şey ne çıkarmalardan sonra yazılan resmi raporlarda ne de Anzak birliklerinin harp günlüklerinde yer almamıştır. Muharebeler bittikten çok sonra bu tartışmanın açıldığı ve 1929 yılında yazılan resmi tarihi kaleme alan Oglander'ın bu iddialardan etkilendiği anlaşılmaktadır.

İkinci iddia, çıkarma planlarında son anda bir değişiklik yapıp yapılmadığına dairdir. Mevcut belgeler ve raporlar incelendiğinde, sonucu önemli ölçüde etkileyebilecek böyle kritik bir karar değişikliğine dair herhangi bir belgeye rastlanmamıştır. Ne Birdwood ne de Thursby, sonradan yazdıkları raporlarda böyle bir durumdan bahsetmemişlerdir. Thursby'nin donanma komutanı Amiral de Robeck'e danışmadan planlarda değişikliğe gitmesi düşük bir ihtimaldir. Aynı şekilde, 1917 yılında Çanakkale Komisyonu'na ifade veren hiçbir general veya amiral, planlarda son anda değişiklik

22 Ian Hamilton, *Gallipoli Diary*, Edward Arnold, London 1920, vol.I, s.108.

23 T.J. Pemberton, *Gallipoli Today*, Ernest Benn Limited, London 1926, s.6.

24 Aspinall Oglander, *Çanakkale-Gelibolu Askeri Harekâtı*, (Haz. Metin Martı), Arma Yayınları, İstanbul 2005, c.I, s.216.

yapıldığına dair bir bilgi vermemişlerdir. Mevcut belgeler ve Çanakkale Komisyonu'nda verilen ifadeler, çıkarma planlarında kritik bir değişikliğe dair kanıt olmadığını ortaya koymaktadır. Herhangi bir üst düzey komutanın, çıkarma stratejisinin son dakikada değiştiğine dair açık bir ifade kullanmadığı görülmektedir.

Resmî belge ve raporlara dayanmayan bu iddiaların aksine, en güçlü ihtimal, çıkarma kafilelerini taşıyan römorkörlerin kıyıya doğru ilerlerken karanlıkta yönlerini kaybetme ihtimalidir. Zifiri karanlıkta ilerlerken Kabatepe'nin kuzeyindeki sahil yerine daha güneye sarktıklarını düşünen denizciler, Türklerin Kabatepe'deki güçlü tahkimatlarına yaklaşmamak için rotayı olması gerekenden daha kuzeye kırmışlardır. Birdwood, 8 Mayıs'ta Anzak çıkarması ile ilgili genel karargâha sunduğu ayrıntılı raporda şöyle demektedir:

“Aslında sağ kanadımızda Kabatepe'nin yaklaşık bir mil kuzeyinde karaya çıkmayı planlıyordum, çünkü oradan varmayı umduğum Sarıbayır sırtlarına kadar olan arazide ilerlemesi daha kolaydı. Bunun daha kuzeyindeki arazi ise o kadar zor ve acayıpti ki, birliklerin karanlıkta tamamen kaybolabileceğinden korktum, ancak arazinin doğal zorlukları nedeniyle bu bölge en az savunulan bölgeydi. Fakat ben çıkarmalardan önce donanmayı uyarıyordum; eğer çıkmayı planladığımız sahilde gün doğumundan sonra kendimizi ağır bir top ateşi altında bulursak, tüm çıkarmaların daha kuzeye kaydırılması gerektiğini söyledim. Doğrusunu isterseniz, böylece çıkarma filikalarını çeken deniz taşıtları gemileri terk ettikten sonra doğuya doğru ilerlemek yerine kuzeye ilerleme eğilimine girdiler ve birlikleri yaklaşık bir buçuk mil kuzeyde sahile çıkardılar.”²⁵

Görüldüğü gibi, Birdwood, çıkarma öncesinde donanma yetkililerine çıkarma anında herhangi bir sorun yaşanması durumunda deniz taşıtlarının daha kuzeye yönlendirilmesi gerektiğini söylediğini açıkça belirtmektedir. 1917 yılında Çanakkale Komisyonu'na verdiği ifade, gün aydınlandığında Kabatepe'den açılacak ateşle yandan vurulmamak için çıkarmayı Anzak Koyu'na taşımak gerektiğini çıkarmalardan önce Tuğamiral Thursby'e söylediğini belirtmiştir.²⁶ Thursby'nin yazdıklarına bakılırsa kendisinin de Kabatepe'den açılacak Türk ateşinden bir hayli endişelendiği anlaşılmaktadır: *“Eğer Kabatepe'den gemilere açılacak ateş fazla yoğun olursa, tüm çıkarmayı kuzeye doğru, Balıkçı Damları'na yakın bir yere taşıyacağım, ancak o bölge çok zorlu ve sarp olduğu için hala karanlıkken burada çıkarmaya teşebbüs etmek imkansızdır.”*²⁷

Yukarıdaki ifadelerden anlaşıldığı üzere Kabatepe'deki Türk savunmasının güçlü olduğu bilindiğinden, çıkarmanın karanlıkta yanlışlıkla buraya kayması sonucunda yaşanacak bir felaketten endişe edildiği çok açıktır. Bu endişe nedeniyle, alt kademelere doğru teknelerdeki denizci subay ve astsubaylara kadar çıkarma anında bir sorun yaşanması durumunda kesinlikle daha güneye kayılmaması ve gerekirse kuzeye dümen kırılması uyarısı yapılmış olmalıdır. Diğer taraftan, zifiri karanlıkta içi asker dolu filikaları çeken römorkörlerdeki donanma personelinin içinde bulunduğu stresli ve endişeli ruh hali de göz önüne alınmalıdır. Denizciler zifiri karanlıkta hem gittikleri istikameti ve çıkacakları yeri belirlemeye çalışıyor hem de aldıkları talimatlar doğrul-

---

25 AWM, 3DRL/3376 11/15, File 1/A.

26 AWM, 3DRL-3376 11-3

27 TNA, PRO, 30/57/61

tusunda aralarındaki 150 metrelik mesafeyi korumaya çalışıyorlardı. Bu derece büyük bir askeri operasyonda omuzlarında büyük bir sorumluluk taşıyan denizciler için bu, korkunç derecede stresli bir iş olmalıdır. Nitekim filikalarda taşıdıkları çok sayıda askerin ve genel çıkarma planının kaderi denizcilerin elindeydi.

Bu noktada, Deniz Astsubayı John Metcalf'ın yazdıkları son derece çarpıcıdır. En sağ kanattaki ikinci römorkörde bulunan Metcalf, karanlıkta ilerlerken Türklerin güçlü şekilde savunduğunu bildiği Kabatepe'ye gereğinden fazla yaklaştıklarını hissederek kendi inisiyatifiyle daha kuzeye dümen kırmaya karar verdiğini ifade etmektedir:

“Saat 03.40 sularında *Queen*'in köprüsünden “Devriye botu hareket et” emri verildi. Makine daireme “Tam yol ileri için hazır ol” emri verdikten sonra “1 numaralı kafilenin hızını arttırmasını bekledim ama bunu yaptığını görmedim. *Queen*'in köprüsünden öfkeli bir, “Hareket et, devriye botu” sesi geldi. Emri dinlemediğim takdirde korkaklıkla suçlanacağımı düşünerek makine dairesine tam yol emrini verdim ve yola çıktık. Birkaç dakika sonra geriye bakınca 1 numaralı kafilayı sancak tarafında gördüm. Bir daha geriye bakamayacak kadar önümle meşguldüm, hava çok karanlıktı ve kayalardan veya kumsaldan ne kadar uzakta olduğumuzu bilemiyordum. Bir çeyrek saat sonra Kabatepe'ye çok yaklaşmakta olduğumuzu fark ettim. Orada Türk askerlerinin olduğunu bildiğimden ve sancaktan ve cepheden ateşe maruz kalacağımızı anladığımdan yanlış bir yere gitmekte olduğumuz izlenimine kapıldım. Danışacak kimse yoktu ve arkamda çektiğim askerlerin hayatlarından ben sorumluydum. Bunun üzerine hiç oyalanmadan Kabatepe'den uzaklaşmak için burnumu iki kerte iskeleye çevirdim. On beş dakika sonra iskele tarafındaki kafilelerinde bana uyduklarını fark edince rotayı bir kere daha bir buçuk kerte iskeleye çevirdim.”²⁸

Anzak Koyu'na ilk ayak basan askerlerden olan Jim Bostock'a 1973 yılında bir mektup yazan Metcalf, resmi tarihin akıntı iddiasını “gerçek dışı ve saçmalık” olarak nitelendirirken, Kabatepe'nin yoğun bir şekilde savunulduğunu bildiğinden buradan uzaklaşmak için neden rotasını kuzeye çevirdiğini şöyle açıklamıştır: “Eğer Kabatepe sahiline gitseydik, Kabatepe'den ateş yiyecektik. Sahildeki dikenli tellere ve engellere takılıp muhtemelen tamamen yok edilirdik.”²⁹ Sağ kanattaki kafilende bulunan Deniz Binbaşısı J.B. Waterlow'un anlattıkları da kuzeye dümen kırıldığını doğrulamaktadır:

“*Queen* gemisinin sancak tarafından Kabatepe yönüne doğru yola çıktık. O kadar karanlıktı ki çok az şey görülebiliyordu. Ama Lambert doğru rotada ilerlediğimize dair beni ikna etti ve bana anlatıldığı şekilde Kabatepe gibi belirgin bir burnun önümüzde belirmediğini görünce, kaygısızca ilerledik. Kıyıya yaklaştıkça kuzeyde oldukça belirgin bir burun olduğunu fark ettik ve tereddüt etmeye başladık. Diğer teknelerin daha kuzeye yön kırması da rotamıza olan inancımızı sarstı. Sonunda, açıkça görebildiğimiz yüksek araziye doğru kuzeye yön değiştirdim. *Queen*'in doğru konumunda olduğunu varsaymıştık ve bu çıkıntının Kabatepe olamayacağını düşünmüştük. Bu yüzden kararsızlığım arttı, ancak tekneler hala kuzeye doğru ilerliyordu. Sonunda rotamı değiştirdim ve diğerlerini de benimle birlikte güneye doğru çekmeye çalışarak kış tarafına doğru ilerledim. Bu başarısız oldu ve artık önümdeki burnun Kabatepe olmadığına ikna ol-

28 Nigel Steel-Peter Hart, *Gelibolu Yenilginin Destanı*, (çev. Mehmet Harmancı), Epsilon Yayıncılık, İstanbul 2005, s.52-53.

29 Diane Aimer Koleksiyonu.

dum. Daha sonra tekneleri kuzeye, görülebilen iyi bir sahile, sonra tekrar güneye yönlendirmeye çalıştım, ancak her yöndeki çabalarım başarısız oldu.”³⁰

Kafileden sorumlu subay Charles Dix’in aktardıkları ise şöyledir: “Başlangıçta her şey iyi gidiyor gibiydi ama yolun dörtte üçü geçilince, sağ kanadın ortanın baş tarafına dümen kırdığı, ortanın da buna uyduğu, dolayısıyla sol kanadın sıkıştığı görüldü.”³¹ Avustralya adına Gelibolu’daki muharebelerin resmi tarihini yazan ve 25 Nisan sabahı Arıburnu açıklarındaki gemilerden birinde olan Charles Bean de Metcalf’ı doğrular ifadeler ile çıkarma anını anlatmaktadır:

“Sağ taraftaki kafiye çeken görevli deniz subayının talimatı vermesi gerekiyordu ancak hava, yan taraftaki tekne dizisini bile göremeyecek kadar karanlıktı. Kendisi yeterince düz ilerlemiş gibi görünüyordu, kuzeyindeki ikinci veya üçüncü yavaş yavaş sola doğru sapan bir rota izliyordu. Filodan sorumlu subay Dix en kuzeydeydi. *Loridon*’dan ayrıldıktan sonra birkaç kez sağdaki istimbotun çok yakınına geldiğini gördü. En güneydeki deniz subayı, yanında çekilen tekneler dışında tüm hattın sahilin farklı bir yerine doğru ilerlediğini fark etti. Eğer ilerlediği rotada devam ederse kendisini ve bir sonraki kafiye Kabatepe’nin kuzeyindeki sahile izole şekilde çıkmalarına yol açacaktı. Bu nedenle istimbotu sola çevirdi, bu hareket onu diğerlerinin pruvalarına denk getirecekti. Denizciler karanlıkta askerlere göre çok daha iyi görüyor gibi görünüyordu zira kara yaklaştıkça birbiri ardına bu hareketi yakaladılar, birkaç yüz metre kuzey yönüne kırdılar ve sonra tekrar düzlediler.”³²

Birdwood da bu bilgileri doğrular nitelikte günlüğüne şu satırları yazmıştır: “Tekneler karanlıkta yönlerini şaşırdılar... yaklaşık 2 km kuzeyde sarp bir araziye çıktık”³³

Metcalf inisiyatif kullanarak rotasında 40 derecelik bir sapma yapmış ve diğerleri de onu takip etmiştir. Bean’in yukarıda bahsettiği gibi, kafiye karanlıkta önlerini göremedikleri için aralarında bırakmaları gereken 150 yarda mesafeye uyamamış ve mesafeyi daraltarak birbirlerini 50-60 yarda mesafeye kadar yakından takip etmek zorunda kalmışlardır. Böylece Kabatepe’nin kuzeyindeki sahil ile Balıkçı Damları arasındaki sahillere çıkılması gerekirken, çıkarmanın ilk dalgasının merkez noktası Anzak Koyu olmuş ve kafiye karma karışık şekilde bu dar noktadan karaya ayak basmışlardır. Ardından gelen gruplar ise Anzak Koyu’ndan Balıkçı Damları’na kadar yayılmışlardır.

Anzak Koyu’na Yapılan Çıkarmanın Muharebenin Gidişatına Etkisi

Anzak Kolordusunun 25 Nisan’da hedeflerini ele geçirememesinin nedeni, bazı tarihçiler tarafından Anzak Koyu’na çıkılmasına bağlanmıştır. Özellikle Avustralyalı yazanlar, bu başarısızlığın sorumluluğunu tamamen İngiliz Donanması’na atarak donanmanın ihmali yüzünden Avustralyalıların ilk gün hedeflerine ulaşamadığını ve muharebelerin bu nedenle kaybedildiğini ifade etmişlerdir. Günümüzde Avustralya ve Yeni Zelanda’daki genel kanaat, çıkarmanın kuzeye kaymasının bu başarısızlığın temel nedenlerinden biri olduğu yönündedir. Ancak bu değerlendirmeler abartılı değerlendirmelerdir. Çıkarmanın ardından Anzak Koyu ve tepelerde yaşanan hadiselerle

30 Eric Wheler Bush, *Gallipoli*, George Allen & Unwin Ltd. London 1975, s.113.

31 Peter Hart, *Gelibolu*, (çev. Ahmet Fethi), Alfa Yayınları, İstanbul 2014, s.103.

32 Bean, *The Story of Anzac.*, s.250.

33 AWM, 3DRL/3376 1/1 Part 1.

kısaca göz atmak, bu iddianın doğru olmadığını anlamamıza katkı sağlayacaktır.

Çıkarmanın Anzak Koyu'na yapılmasının ardından ilk anda büyük bir karmaşa yaşandığı Çanakkale Muharebeleri tarih yazımında genel olarak kabul görmüş bir değerlendirmedir. Çeşitli eserlerde karaya çıkan birliklerin sarp arazide ilerlerken kaybolduğu, emir ve komuta zincirinin zayıfladığı ve gün boyunca karışıklığın giderek arttığı konusunda birçok değerlendirme yapılmıştır. Bu değerlendirmeler bir ölçüde doğru olabilir; ancak bu olumsuzlukların ana nedeni çıkarmanın ağırlık merkezinin Anzak Koyu'na kayması değildir. Tam aksine, 25 Nisan'da Anzak Koyu'nun korunaklı yapısı sayesinde tam 16.000 askerin başarıyla karaya çıkarıldığı unutulmaması gerekir. Bu 16.000 askerden sadece 4.000 kişilik ilk iki dalga büyük ölçüde düzensiz şekilde karaya ayak basmıştır. İlk dalgadaki 1.500 asker ise tamamen dağınmıştır. Örtü kuvvetinin ikinci kısmını taşıyan muhriplerden karaya çıkan yaklaşık 2.500 asker, günün aydınlanmasının da etkisiyle birbirleriyle irtibat içinde ve düzenli olarak çıkılması amaçlanan bir cepheden karaya çıkmıştır.³⁴ Saat 04.45'e gelindiğinde 4.000 asker karaya ayak basmış ve yaklaşık 2 km civarında bir hat oluşturulmuştur.³⁵ Saat 07.30'da ise 1. Tugay ve 2. Tugay karaya çıkarılmıştır.³⁶

Karaya çıktıktan sonra karşılaşılan arazi zorluydu ancak arazinin bu yapısı beklenmedik bir durum değildi. Hamilton'ın savaştan sonra dile getirdiği iddialarının aksine, çıkarmalardan önce hazırlanan haritalar (bazı ufak hatalar dışında) genel olarak tutarlı ve doğrudur. Arıburnu'nun hemen arkasındaki vadilerin derinliklerinin ve kıvrımlarının ayrıntıları bu haritalarda yeterince vurgulanmamış olabilir, ancak bunların dışında, 25 Nisan sabahı gün doğduktan sonra Anzak subaylarının konumlarını ve hedeflerini tanımlamak için ellerindeki haritalar yeterince tutarlıydı. Haritaların genel olarak yanlış olduğunu söylemek doğru değildir. Daha doğru bir ifadeyle, savaşı etkileyen bazı hataların olduğunu söylemek daha isabetlidir. Ancak, 25 Nisan günü çıkarma dalgasının en sağ kanadının Anzak Koyu'na kaymasının ötesinde, muharebenin seyrini Anzaklar aleyhine etkileyen çok daha önemli faktörler bulunmaktaydı.

Bu noktada kısaca Arıburnu'ndaki Türk savunmasından bahsetmek gerekir. Bölge, Binbaşı İsmet komutasında 27. Alay 2. Tabur tarafından savunulmaktaydı.³⁷ Tabur, mevcudiyetine oranla çok geniş bir alana yayıldığı için çoğu noktada savunma son derece zayıftı. Bazı kıyılar manga düzeyinde savunuluyordu (mangalar dokuzar tüfekliydi). Anzakların çıkarma yaptığı Arıburnu kıyılarının gerisindeki alanda 250 kişilik 8. Bölük vardı.³⁸ Anzak Koyu'na hakim Haintepe'den Avustralyalılara ilk ateşi açan takım ise sadece 80 askerden ibaret 2. Takım idi. Takım komutanı Asteğmen Muharrem, emrindeki 80 askeriyle 1.500 kişilik ilk çıkarma dalgasının tam ortasında düşmüştü. Görüldüğü gibi çıkarmanın ilk anındaki güç dengesi tartışılmayacak şe-

34 Peter Williams, Z Beach-The Landing Of The Anzac Corps April 25, 1915, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Faculty Of Law, Business And Arts Northern Territory University, Avustralya 2000, s.46

35 AWM, AWM4 1/42/3 Part 2

36 AWM, AWM4 1/25/1.

37 Güneyde Çam Tepe'den (hariç) kuzeyde Azmak Dere'ye (dahil) kadar 12 km'lik sahil kesiminden sorumlu olan Binbaşı İsmet, kıyı gözetleme ve güvenliği için elindeki dört bölükten üçünün kıyılara konuşlandırmış, bir bölüğü ise geride ihtiyat olarak ayırmıştır.

38 8. Bölük Komutanı Yüzbaşı Faik askerlerini şu şekilde konuşlandırmıştır: 1. Takım: Kuzeyde Yedek Asteğmen İbradali İbrahim Hayrettin komutasında Azmakdere ile Arıburnu arasında, 2. Takım: Asteğmen Muharrem Efendi komutasında, Büyük ve Küçük Arıburnu'ndan Çakal Deresi'ne kadar uzayan nispeten dar bir kıyı kesiminde, 3. Takım: Gelibolulu Başçavuş Süleyman Efendi komutasında ihtiyat olarak geride Arıburnu'ndan 2 km doğuda Boyun noktasındaydı. Bölük komutanı da bu takımla birlikteydi.

kilde Avustralyalılardan yanaydı.³⁹ Nitekim düşmana ilk ateşi açan bu takım çarpışa çarpışa geri çekilecek ve Anzak Koyu kısa bir müddet sonra Türk piyade ateşinden temizlenerek çıkarma son derece rahat şekilde yapılacaktır.⁴⁰

Avustralyalı subaylar karaya ayak bastıktan sonra öncelikle kıyı şeridini emniyete almış ve çıkarmanın sürekliliği sağlamıştır. Asıl zorluk ise birlikleri tepelere sevk ederken başlamıştır. Anzak Koyu ve civarından Arıburnu'nun gerisindeki yüksek tepeler hattına uzanan arazi son derece zorlu, dere yatakları ve birtakım sırtlarla birbirini kesen sarp bir arazidir. Bazı ufak gruplar arazi içinde kaybolmuş ve hat boyunca dağılmışlardır. Ancak arazi şartlarının zorluğuna rağmen kısa sürede bir muhabere hattı oluşturulmuştur. Asıl sıkıntı, komuta kademesinin aldığı bazı kararlardan sonra yaşanmaya başlamıştır. Karaya çıkan 2. Tugay'ın nerede kullanılacağı hususunda Avustralyalı komutanlar arasında tartışma yaşanmış ve burada önemli bir hata yapılmıştır. Örtme kuvveti komutanı Albay Sinclair MacLagan, 2. Tugay taburlarının çoğunu sağ kanada yanaştırarak sol tarafı zayıf bırakır. Bu kararın ardından, bir başka kritik hata daha yaparak, 3. Tugay'ı en önemli hedeflerden biri olan Topçular Sırtı'na sevk etmek yerine, elindeki tüm kuvvetleri Kırmızısırt-Kanlısırt hattında savunma düzeni almaları emrini verir.⁴¹ Oysa saat 08.00'e kadar Topçular Sırtı'nda hiçbir Türk birliği yoktur. MacLagan'ın tabur komutanlarından Binbaşı Beevor, sahile çıktıktan sonra MacLagan'ı bulduğunu ve kendisinin son derece huzursuz şekilde yanlış yere çıktıklarını, taburuyla tepelere çıkıp güneye doğru ilerlemesini ve siper kazıp savunma pozisyonu almasını emrettiğini belirtir.⁴² MacLagan'ın ciddi bir Türk karşı taarruzu olmamasına ve her ne pahasına olursa olsun ilerleme emri almasına rağmen, Topçular Sırtı'na ilerlemek yerine Kanlısırt-Kırmızısırt hattında savunmaya geçmiştir. Ayrıca Conkbayırı yönünde ilerlemesi gereken iki bölüğü de Kanlısırt'a sevk ederek sol kanadını zayıf bırakmıştır.

MacLagan'ın bu kararları almasındaki temel etken, çıkarma başlamadan önce verilen emirlerde Türklerin Kabatepe'de güçlü oldukları ve buradan karşı taarruza kalkabilecekleri uyarısıdır. Bu nedenle, planlanandan daha kuzeye çıktıkları için birliklerini Topçular Sırtı'na ilerletirse, sağ kanadının güçlü bir Türk taarruzuna karşı savunmasız olacağı endişesine kapılarak Kocaçimentepe silsilesine ilerlemesi gerektiği halde, sağ kanatta yani Kanlısırt çizgisinde savunmaya geçmeyi tercih etmiştir. Karaya yeni çıkmaya başlayan 2. Tugay'ı sağ tarafa kaydırarak bütün çıkarma planını altüst etmiştir. Oysa Avustralyalılar için sol kanattan Conkbayırı istikametine doğru ilerlemek, saat 10.00'a kadar, yani Mustafa Kemal Bey'in 57. Alay ile gerçekleştirdiği taarruza kadar kolay bir görev olacaktı. Sonuç olarak MacLagan'ın bu aşırı ihtiyatlı tavrı ve asıl çıkarma planından saparak taburları farklı noktalara sevk etmesi karışıklık yaşanmasına ve henüz ciddi bir Türk karşı taarruzu olmamasına rağmen birkaç saatin boşa harcanarak büyük bir fırsatın kaçırılmasına neden olmuştur.

39 Arıburnu'nun kuzeyinde Balıkçı Damları'nda Yedek Asteğmen İbradali İbrahim Hayrettin komutasındaki 1. Takım da 70 askerle Anzak çıkarmasına karşı koymaya çalışmaktaydı. Çıkarma esnasında açtıkları ateş o kadar etkiliydi ki karşılarındaki 140 askerden 35 tanesi karaya çıkabilirken, ilerleyen saatlerde bunlardan sadece 18 tanesi sağ kalmayı başaracaktı. Commemorating ANZAC Australia's Centenary of Federation, *North Beach Gallipoli 1915*, Australia 2001, s.5.

40 Diğer taraftan, Anzak Koyu ve Balıkçı Damları'nda bulunan az sayıdaki Türk askerinin direnişi çok kıymetlidir. Kendilerinden sayıca çok üstün düşman karşısında fedakârca savunma yapan bu askerler, Anzak Kolordusu harp günlüğünde verilen rakama göre sahillerdeki çatışmalarda düşmana 300-400 zayıat vermişlerdir. Korgeneral Birdwood direnişin şiddeti karşısında ilk anda karşılarındaki Türklerin sayısını 900 olarak tahmin ettiğini belirtmiştir. Gerçek sayı ise bu rakamın üçte biri dahi değildir. AWM, AWM4 1/25/1 Part 1.

41 Bean, *The Story of Anzac.*, s.363.

42 James Hurst, *Into the Firing Line: A Reappraisal of the Battle at Anzac, 25 April 1915*, Gallipoli The New Perspectives of the Meditterian Expeditionary Force 1915-1916, Ed. Rhys Crawley-Michael LoCicero, Helion&Company Ltd., England 2018, s.55.

Nitekim, ilk ciddi Türk karşı taarruzu saat 08.00'in biraz geçtikten sonra Kemal-
yeri yönünden başlamış, iki taburla taarruza kalkan 27. Alay komutanı Mehmet Şefik
Bey'in taarruzu Anzaklar arasında müthiş bir kargaşaya sebep olmuştur. Saat 10.00
civarında muharebenin en kritik anında 57. Alay ile cepheye yetişerek Conkbayırı
yönünden Anzakların sol kanadına taarruza kalkan 19. Tümen Komutanı Mustafa
Kemal Bey'in taarruzu ise Anzakların Kocaçimentepe silsilesine ilerleme umutlarını
tamamen yok etmiştir. Mustafa Kemal Bey'in taarruzu o kadar şiddetli olmuştur ki
Anzak askerleri kısa süre içinde dağılmıştır. MacLagan, bütün dikkatini sağ kanada
vererek sol tarafı yeterince takviye etmeyip birliklerin çoğunu Kanlısirt Platosu tara-
fında toplaması, Mustafa Kemal Bey'in taarruzu karşısında Avustralyalıları tam bir
kriz içerisine sokmuştur.⁴³

Anzak Koyu'nun çıkarma alanı olarak seçilen bölgenin içinde olduğu ve Kabate-
pe'den gelmesi muhtemel Türk ateşine karşı daha korunaklı bir yer olması nedeni-
yle, gün içinde çıkarmanın buraya kayması gerektiğine dair Birdwood'un ifadeleri bir
önceki bölümde verilmişti.⁴⁴ Yani örtme kuvvetinin en sağ kanadı planlandığı şekilde
Kabatepe'nin kuzeyine çıksaydı bile, gün doğduktan sonra başlayacak Türk topçu
ateşine karşı çıkarmanın Anzak Koyu'na kayacağı Birdwood tarafından açıkça belir-
tilmektedir. Birdwood, aynı ifadesinde, Anzak Koyu ile ilgili tek endişesinin arazinin
sarp olması nedeniyle gece karanlığında birliklerin kaybolma olasılığı olduğunu bel-
lirtir. Zaten bu sebeptendir ki gece karanlığında Anzak Koyu'na ayak basan ilk çıkar-
ma dalgası tamamen düzensiz şekilde ilerlemiş, gün doğduktan sonra çıkan birlikler
tepelere hattında düzenli bir cephe oluşturabilmiştir.

Gerçekten de Anzak Koyu'nun arkasındaki arazi sarp olmasının yanında buraya
ayak basmanın çeşitli avantajları vardı. İlk olarak koy, güneyde ve kuzeyde iki burun
ile çevrelendiği için Türk topçu ateşinden korunma olanağı sağlıyordu. Bilhassa Ka-
batepe'deki Türk toplarının görüş alanı dışında kaldığından, bunların isabet kaydetme
ihtimali düşüktü. Nitekim bu nedenle çıkarma gün boyunca fazla zayıt verilmeden
kesintisiz olarak devam etmiş ve tepelere doğru sürekli bir hat oluşturulabilmiştir.
Koy, 25 Nisan'dan sonra 20 Aralık'taki tahliyeye kadar Arıburnu bölgesinin ana tedar-
rik üssü olarak kullanılmaya devam edilmiştir.

Ayrıca Türkler bu dar ve sarp noktadan bir çıkarma beklemedikleri için sahili son
derece zayıf şekilde savunmaktaydılar. Bu sayededir ki çıkarma az zayıtla gerçekle-
ştirilmiş ve ciddi bir Türk direnişi ile karşılaşılardan iç kesimlere ilerlenmiştir. Eğer
çıkarma Kabatepe'nin kuzeyindeki sahile yapılsaydı, tam bu noktada (Çakaldere ci-
varı) bulunan 2. Tabur 7. Bölük askerleri çıkarmaya (Anzak Koyu'na göre) daha güç-
lü şekilde karşı koyacak ve Kabatepe'ye daha yakın olunması nedeniyle daha hızlı
şekilde takviye alacaklardı. Daha güçlü savunulan ve topçu ateşine açık bu noktadan
karaya çıkılsaydı, Anzakların daha fazla zayıt vereceği kesindir. Anzak Koyu'na çık-
manın bir başka avantajı ise, arazi sarp olsa da belirlenen hedeflere daha yakın olma-
sıdır. Bazı komutan ve amiraller de daha sonra yaptığı açıklamalarda Anzak Koyu'na
çıkmanın avantajlarına değinmişlerdir. Yeni Zelanda ve Avustralya tümeni komutanı

43 Kıbıl, Çıkarmadan Tahliyeye Arıburnu Anafartalar Muharebeli., s.96.

44 AWM, 3DRL-3376 11-3.

Tümgeneral Godley, bu hususta şöyle diyecektir: “Daha sonra yaşadıklarımıza bakarak bunun Tanrı’dan gelen bir hata olduğuna inanıyorum, çünkü daha açık bir sahile yanaşsaydık, muazzam zayıat verecektik.”⁴⁵ 25 Nisan günü Anzak Koyu’nda karaya ayak basan ilk birlik olan 3. Tabur askerlerinden Er Herbert Smythe’ın yazdıkları da dikkate değerdir:

“Kötü bir yere çıktık ve bu iyi oldu. Türkler bizi başka bir yerden bekliyorlardı, eğer oraya gitseydik asla karaya çıkamazdık. Bizi karşılamak için topları, makineli tüfekleri, iyi siperleri, engelleri ve hatta suyun içinde dikenli teller ile mayınlar vardı. Gerçekte karaya çıktığımız yer ise güçlü bir şekilde korunmuyordu ve biz onları şaşırttık. Türkler bizi engelleyecek yeterli sayıda birlik getirene kadar karaya çıkıp yerleşmiştik.”⁴⁶

Sonuç

25 Nisan çıkarmalarının ardından devam eden muharebeler esnasında ve sonraki ilk yıllarda, Anzak çıkarmasının yanlış yere yapıldığına dair ciddi bir tartışma yaşanmamıştır. Ne Anzak Kolordusunda, ne Akdeniz Seferi Kuvveti genel karargahında ne de Londra’daki genelkurmayda birliklerin yanlış yere çıkarıldığına dair bir soruşturma açılmamış, hiç kimseden bu yönde bir açıklama veya rapor istenmemiştir. Çıkarmanın yanlış yere yapıldığı iddiası, muharebelerden çok sonra, yaşanan ağır yenilginin nedenleri aranırken ortaya atılmıştır. İngiliz resmi tarihinin “akıntı nedeniyle yanlış yere çıkıldı” sözleri daha sonraki yıllarda tarihçilerin referans noktası haline gelmiştir. Ancak, dikkate değer bir şekilde, dönemin en önemli kararlarının altında imzası bulunan komutanlardan başta Hamilton, Birdwood ve Thursby gibi isimler çıkarmanın yanlış bir bölgeye yapıldığına ve bunun yıkıcı sonuçlar doğurduğuna dair açık ifadeler kullanmamışlardır. 1917’de kurulan Çanakkale Komisyonu’na verilen ifadeler incelendiğinde de çıkarmanın yanlış yere yapıldığına dair bir sonuç çıkmadığı ve komisyonun hazırladığı raporda bu yönde bir tespit yapılmadığı görülmektedir. Bu çalışma içinde ortaya konan belgeler ile Arıburnu çıkarmasının önceden belirlenen kıyı şeridinin içinde yapıldığı tespit edilmiştir. Buradaki plandan sapma, ilk çıkarma dalgasındaki 1.500 kişilik kafilenin en sağ kanadının Kabatepe’nin 1.6 km kuzeyindeki sahile çıkması gerekirken, yaklaşık 500 metrelik bir kaymayla biraz daha kuzeye çıkmaları neticesinde meydana gelmiştir.

Bazı tarihçiler ve araştırmacılar, İngiliz resmi tarihinde geçen ifadelerin de etkisiyle, bu kaymanın nedenini “akıntı” unsuruna bağlamışlardır. Ancak, akıntının çıkarma kafilelerini kuzeye sürüklendiğine dair hiçbir belge veya tanık ifadesi günümüze kadar ortaya çıkmamıştır. Yaşanan kaymanın en temel nedeni, çıkarmanın karanlık ve belirsiz koşullarda yapılmasından kaynaklanan dezavantajlardır. Çıkarma kafilelerini taşıyan denizci subaylar, karanlıkta Kabatepe’ye tehlikeli şekilde yaklaştıklarını düşünerek rotalarını daha kuzeye kırmışlardır. Bu noktada dikkate alınması gereken önemli husus, çıkarma öncesinde Korgeneral Birdwood ve Tuğamiral Thursby’nin emrindeki subaylara, olası bir sorunla karşılaşılması durumunda daha kuzeye kaymanın güvenli, daha güneye kaymanın ise ölümcül olabileceği yönünde telkinlerde buldukları gerçeğidir. İlk kez böyle bir çıkarma operasyonunda yer alan, üstelik gece karanlığında

---

45 Peter Williams, *Çanakkale Savaşı Kanlısurt Muharebesi 25 Nisan 1915*, (Çev. Zuhâl Bilgin), Kitap Yayınevi, İstanbul 2009, s.99.

46 *Jerilderie Herald and Urana Advertiser* (New South Wales), 9 Temmuz 1915

ilerlemeye çalışırken sürekli olarak güneye kayılmaması ve işler kötü giderse daha kuzeye dümen kırılması yönündeki uyarı ve telkinler, donanma personelinin aklında yer etmiş ve bu, belirsiz koşullar altında eylemlerine yansımıştır. Nitekim teknelerin karanlıkta yönlerini kaybettiğini düşünerek daha kuzeye dümen kırmaları, çıkarma planlanırken tespit edilen kıyı şeridinin içinde kalınacağı anlamına geldiği için bu kararı daha rahat vermişlerdir. Sonuç olarak, Anzak çıkarmasının en sağ kanadındaki birlikler belirlenen noktadan daha kuzeye çıkarılmıştır. Ancak her halükârda çıkarma, ilk çıkarma emirlerinde tarif edilen sınırlar içinde (Balıkçı Damları ve Anzak Koyu) başarıyla gerçekleştirilmiştir. Tuğamiral Thursby'nin ifadeleri, bu duruma örnek olarak gösterilebilir: *“Sağ kanadımız belirlenenden birkaç yüz yarda kuzeye sarkmak kaydıyla, çıkarma hemen hemen düşünülen yere yapıldı”*⁴⁷

Gece karanlığında daha önce denenmemiş bir işe kalkışmanın önemli riskleri vardı ve çıkarma, bu riskler göze alınarak gerçekleştirilmişti. Birdwood daha sonra anılarında, yaşanan kaymayla ilgili sorumluluğun kendisine ait olduğunu belirtmektedir: *“Beklenenden daha kuzeye çıkılması doğal olarak bazı geçici sorunların yaşanmasına sebep oldu. Bunun için bütün sorumluluğu üzerime almalyım çünkü çıkarmanın gün doğmadan yapılmasında ben ısrarcı oldum”*⁴⁸ Birdwood'un bu cümleleri enteresandır. Çıkarmanın daha kuzeye kaymasıyla ilgili olarak “bazı geçici sorunların yaşanmasına sebep oldu” ifadesi, çıkarmanın yanlış yere yapılmadığını ve yaşanan kaymanın hedeflerin ele geçirilememesiyle doğrudan bağlantılı olmadığını göstermektedir. Bu, Anzakların ilk gün hedeflerini ele geçirememesinin çok daha karmaşık nedenlere dayandığının ifadesidir. Çıkarmanın az bir mesafeyle kuzeye kayması, 25 Nisan çıkarmalarında başarı veya başarısızlığa direkt etki etmemiştir. Arıburnu gibi Seddülbahir'de de, üstelik çok daha kesin ve net olarak belirlenen çıkarma koylarına çıkılmasına rağmen, ilk gün hedeflerinin hiçbiri savaşın sonuna kadar ele geçirilememiştir. Dolayısıyla Arıburnu'nda yaşanan başarısızlığın nedeni olarak çıkarmanın daha kuzeye kayması gösterilemez. Gün içinde yaşanan sıkıntılar, daha karmaşık askeri, stratejik ve operasyonel faktörlere dayanmaktadır.

Arıburnu çıkarması özelinde bakıldığında, Anzak Kolordusunun yaşadığı sıkıntıların temelinde çıkarma planının aşırı karışık ve ihtiraslı olması yatmaktadır. Daha önce savaş tecrübesi olmayan acemi askerler ve deneyimsiz subayların, dönemin yetersiz iletişim araçlarıyla bilinmeyen ve zorlu bir arazide birbirleriyle irtibatı muhafaza ederek ilerleyip hedeflerini ele geçirmesi çok zordu. Gün içinde komuta kademesinin verdiği hatalı kararların da yaşanan sıkıntılarda en büyük pay sahibi olduğunu söylemek gerekir. Donanma da piyadeler ilerlerken umulan yüksek ateş desteğini sağlayamamıştır. İtilaf komuta kademesinin yaptığı hataların yanı sıra, hedeflerin ele geçirilememesindeki en büyük etken ise Türk direnişidir. Türkler, sayıca az olmalarına rağmen panik yapmadan düşmanla irtibatını koruyarak düzenli bir şekilde geri çekilmiş ve kaçmamıştır. Önce 27. Alay'ın taarruzu ile Anzakları sarsmış, daha sonra 57. Alay'ın taarruzu ile hedeflerini ele geçirme ümitlerini tamamen sonlandırmıştır. Dolayısıyla Anzakların gün boyu yaşadıkları düzensizliğin temel nedeni, Türklerin

47 Cecil Thursby, *Power of the Navy: Made Landing Possible*, Reveille, England 1932, s.53.

48 Birdwood, *Khaki and Gown*, s.257.

sayıca az olmalarına rağmen gerçekleştirdikleri fedakârca direniştir.

Daha geniş bir perspektiften bakıldığında, Çanakkale Harekâtı, İtilaf Devletleri açısından Londra'daki planlama aşamasından itibaren yapılan ciddi hatalar ve eksiklikler nedeniyle kaybedilmeye mahkûm bir harekât niteliğine bürünmüştür. Harekâta karar verildikten sonra denizde ve karada yürütülen operasyonlar esnasında daima özensiz davranılmış ve planlar yanlış strateji ve taktikler üzerine inşa edilmiştir. Harekâtın selameti için daha en başta oluşturulması gereken sağlam ve net bir siyasi-stratejik hedef belirlenmemiştir. Amaçlanan faydalar ne kadar tartışmalı olursa olsun, en zorlu askeri operasyonları içinde barındıran bu harekâta yeterli hazırlık yapılmadan, etraflıca düşünülmeden ve savaşın temel ilkeleri göz ardı edilerek girilmiştir.⁴⁹

Diğer taraftan, Anzak Kolordusunun ilk gün hedefleri olan Conkbayırı-Kocaçimentepe hattı ele geçirilemese bile, Arıburnu çıkarmasından amaçlanan faydalardan bazıları elde edilmiştir. Anzak çıkarması, Seddülbahir'deki ana çıkarmanın Yarımada'nın kuzeyinde bulunan kalabalık Türk birlikleri tarafından engellenmeden ilerlemesini sağlamak amacıyla tasarlanmış tali bir çıkarmaydı. Kolorduya verilen taktik savunma görevi, beklenen Türk karşı taarruzlarını bertaraf edecek bir pozisyon alınmasını gerektiriyordu. Gün içinde yaşanan hadiselerle bakıldığında, Anzakların Arıburnu'nu çevreleyen tepelerde bir hat kurarak önemli sayıda Türk birliğini (19. Tümen'in üç alayı ve 27. Alay olmak üzere toplamda dört alay) üstüne çekip çarpışarak Seddülbahir'deki ana çıkarmayı rahatlattığı söylenebilir. Gerçekten de Türk komuta kademesi çıkarmanın ilk günlerinde Arıburnu'nu Seddülbahir'e göre daha çok ön planda tutmuş ve bu bölgeye daha fazla takviye kuvvet sevk etmiştir. Bu durum, İngilizlerin ana çıkarmasını göğüsleyen Seddülbahir'deki Türk savunmasını ciddi şekilde zayıflamasına sebep olmuştur.⁵⁰ Bu açıdan bakıldığında Anzak Kolordusunun genel harekât planı içindeki rolünü yerine getirdiği ve hedefler ele geçirilemese bile Arıburnu çıkarmasından beklenen faydanın elde edildiği söylenebilir.

Bu noktada, savaştan sonra “yanlış yere çıkıldığı ve muharebelerin bu nedenle kaybedildiği” iddiasının bir mit halini alarak günümüze kadar nasıl geldiği ve Kabatepe'deki Türk savunmasının Arıburnu'na kıyasla daha güçlü olduğu ve kaçınılmaz sonuçlar doğuracağına rağmen, neden insanların tüm harekâtın başarısızlığını yanlış yere çıkıldığı mitine dayandırmaya çalıştığı sorusuna odaklanmak önemlidir. Bilindiği gibi, mitlerin zaman içinde güçlenmesi ve kökleşmesi yaygındır. Bu hadisede Anzakların “yanlış yere çıktığı” miti, ilk etapta eksik veya yanıltıcı bilgilere dayanmış, zamanla tekrarlanarak ve kuşaktan kuşağa aktarılarak adeta meşruiyet kazanmıştır. Anzak çıkarması gibi zor ve karmaşık tarihi hadiseleri belgelere dayalı şekilde çözümlenmek yerine basitleştirme eğilimine girilmesi, bu mitin uzun süre devam etmesine yol açmıştır. Günümüzde dahi Avustralya ve Yeni Zelanda'da kendi askerlerinin fedakârca savaştığı ancak muharebenin İngiliz general ve amiraller ile Londra'daki karar alıcıların hataları yüzünden kaybedildiği inancı yaygındır. Anzakların donanma tarafından yanlış yere çıkarıldıkları için başarısız oldukları inancı, Bu mite neden bu kadar sarıldıklarını açıklamada yardımcı olabilir. Tarihi hadiseler yorumlanırken ulu-

49 Mehmet Kıbil, “İngiliz Savaş Konseyi Tutanaklarında Çanakkale Cephesinin Açılması”, *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 6 (2022), s.217-218.

50 Seddülbahir hakikaten savunmayı tehlikeye düşürecek kadar ihmal edilmiştir. Muharebelerin dördüncü günü başlarken Seddülbahir'de ancak 8 tabur toplanabilmişken, Arıburnu'nda 16 tabur vardır. Bunun nedeni, Anzakların dar, barınması zor ve tamamen Türklerin hakim olduğu bir alanda sıkıştırılması neticesinde güçlü bir taarruzla Seddülbahir'deki düşmana göre daha kolay denize döküleceği düşüncesidir.

sal gurur veya utanç duygularının sıklıkla objektif değerlendirme yapılmasının önüne geçer. Bu duygular, tarih yazımını etkileyerek, gerçeklerin değil algıların ön plana çıkmasına neden olmuştur. Sonuç olarak, Anzak çıkarmasındaki “yanlış yer” mitinin hala devam etmesinin nedenleri arasında, belgelere dayanmayan ama zaman içinde güçlenen yanıltıcı bilgiler, olayın karmaşıklığını tek bir nedenle açıklama eğilimi ve ulusal/kültürel etkilerin rolü gibi faktörler bulunabilir. Bu mitin aşılması, tarihsel olaylara çok yönlü bir bakış açısıyla yaklaşmayı ve doğru bilgiye ulaşmayı gerektirir.

KAYNAKÇA:

Arşiv Belgeleri

Australian War Memorial (AWM)

- AWM, AWM4, 1/4/2.
AWM, AWM4, 1/4/1.
AWM, AWM4, 1/25/1.
AWM, AWM4, 1/42/3.
AWM, 3DRL, 3376 1/1.
AWM, 3DRL, 3376 11/3.
AWM, 3DRL, 3376 11/15.
AWM, AWM38, 3DRL, 606/5/1.

The National Archives (TNA)

- TNA, PRO, 30/57/61.
TNA, PRO, 30/57/61/20.
TNA, WO, 95/4263.
TNA, WO, 95/4280.
TNA, WO, 95/4304.
TNA, WO, 95/4326.

Kitap ve Makaleler

- BEAN, Charles, *The Story of Anzac-The Official History of Australia in the War of 1914-1918*, Angus&Robertson, Sydney 1941.
- BIRDWOOD, William, *Khaki and Gown: An Autobiography*, Ward, Lock & Co., London 1942.
- BUSH, Eric Wheeler, *Gallipoli*, George Allen & Unwin Ltd. London 1975.
- Commemorating ANZAC Australia's Centenary of Federation, *North Beach Gallipoli 1915*, Australia 2001.
- CORBETT, Julian, *History of the Great War: Naval Operations*, Longsman Green, London 1921.
- HAMILTON Ian, *Gallipoli Diary*, Edward Arnold, London 1920.
- HART, Liddell, *The Real War 1914-1918*, Faber&Faber Limited, London 1930.
- HART, Peter, *Gelibolu*, (çev. Ahmet Fethi), Alfa Yayınları, İstanbul 2014.

HURST, James, “Into the Firing Line: A Reappraisal of the Battle at Anzac, 25 April 1915”, *Gallipoli The New Perspectives of the Meditterian Expeditionary Force 1915-1916*, Edt. Rhys Crawley-Michael LoCicero, Helion&Company Ltd., England 2018.

KIBIL, Mehmet, “Fransız Kolordusu Harp Günlüğünde Kumkale Muharebeleri”, *Çelikkale-Çanakkale*, Edt. Şaduman Halıcı-Bariş Borlat, İBB Kültür Yayınları, İstanbul 2022.

KIBIL, Mehmet, “İngiliz Savaş Konseyi Tutanaklarında Çanakkale Cephesinin Açılması”, *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 6 (2022), s.189-227.

KIBIL, Mehmet, *Çıkarmadan Tahliye Arıburnu-Anafartalar Muharebeleri*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2017.

NEVILSON, Henry W., *The Dardanelles Campaign*, Nisbet&Co.Ltd., London 1918.

OGLANDER, Aspinall, *Çanakkale-Gelibolu Askeri Harekâtı*, (Haz. Metin Martı), Arma Yayınları, İstanbul 2005.

PEMBERTON, T.J., *Gallipoli Today*, Ernest Benn Limited, London 1926.

STEEL, Nigel-Peter Hart, *Gelibolu Yenilginin Destanı*, (çev. Mehmet Harmancı), Epsilon Yayıncılık, İstanbul 2005.

THURSBY, Cecil, *Power of the Navy: Made Landing Possible*, Reveille, England 1932.

The Final Report of the Dardanelles Commission, H.M. Stationary Office, London 1919.

WEMYSS, Lord Wester, *The Navy in the Dardanelles Campaign*, Hodder and Stoughton Ltd., London 1924.

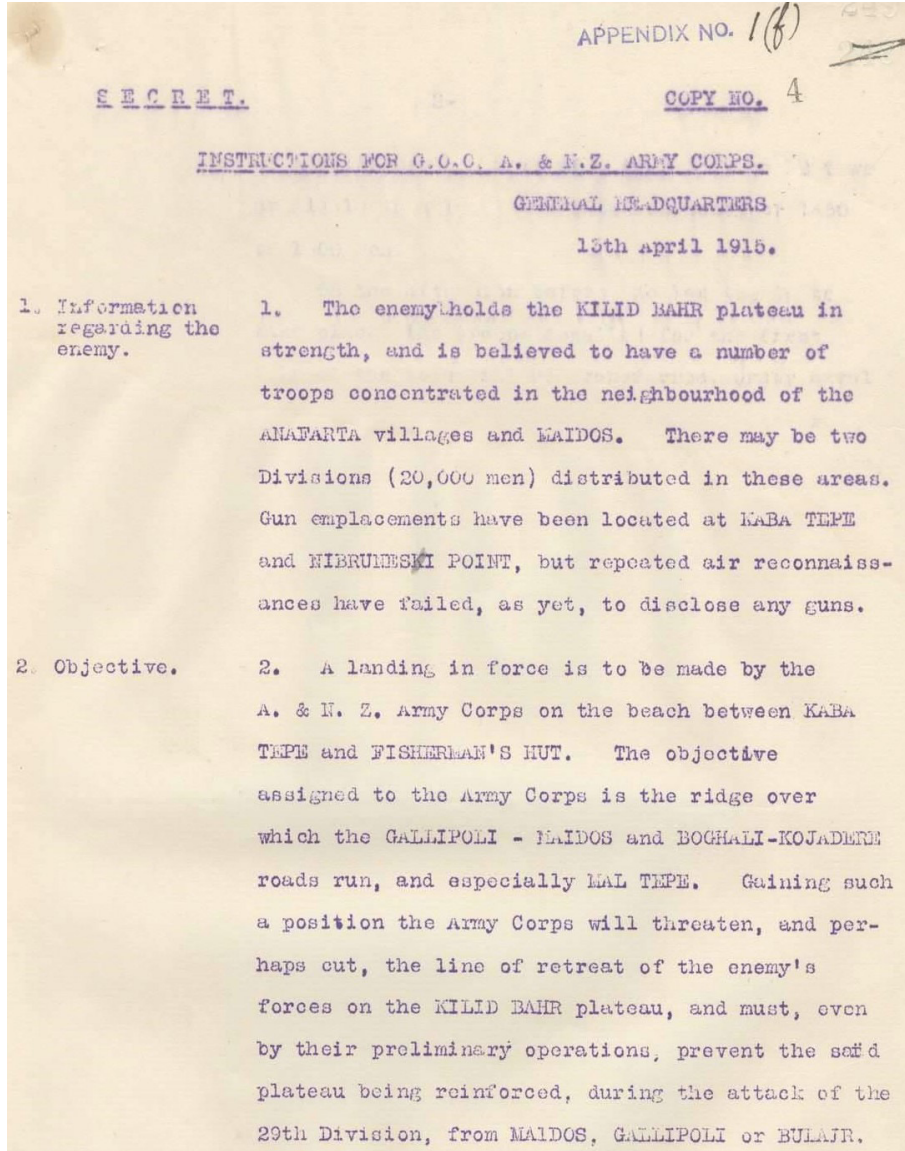
WILLIAMS, Peter, *Çanakkale Savaşı Kanlısırt Muharebesi 25 Nisan 1915*, (çev. Zuhâl Bilgin), Kitap Yayınevi, İstanbul 2009.

WILLIAMS, Peter, *Z Beach-The Landing Of The Anzac Corps April 25, 1915*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Faculty Of Law, Business And Arts Northern Territory University, Avustralya 2000.

Gazeteler

Jerilderie Herald and Urana Advertiser (New South Wales).

EKLER

EK-1 Anzak Çıkarmasının Balıkçı Damları ile Kabatepe Arasındaki Bölgeye Yapılacağına Dair Verilen 13 Nisan 1915 Tarihli Ordu Emri (AWM, AWM4 1-25-1 Part:6)

APPENDIX NO. 1(g)

CONFIDENTIAL.

"QUEEN".

18th April 1915

NAVAL ORDERS FOR SECOND SQUADRON.

A/32. MEMORANDUM.

The ships engaged in the landing of the Australian and New Zealand Army Corps will be :-

<u>ATTENDING SHIPS.</u>	<u>COVERING SHIPS.</u>	<u>DESTROYERS.</u>	
"QUEEN". (Flag)	"BACCHANTE".	"BEAGLE".	"COLNE".
"LONDON".	"TRIUMPH".	"BULLDOG".	"RIBBLE".
"PRINCE OF WALES".	"MAJESTIC".	"FOXHOUND".	"USK".
		"SCOURGE".	"CHELMER".

MILITARY COVERING FORCE TRANSPORTS.

A.1.	"IONIAN".
A.2.	"MALDA".
A.3.	"DEVANHA".
A.4.	"SUFFOLK".

37 MAIN BODY TRANSPORTS.TRAWLERS.

2. It has been decided that the military covering force from the Transports "IONIAN", "SUFFOLK", "DEVANHA" and "MALDA" of approximate strength 4000 Infantry with machine guns will be landed before dawn; 500 being landed from "QUEEN", "LONDON" and "PRINCE OF WALES" respectively making a total of 1500 men, and the remainder from the Destroyers.

3. When the military covering force has been landed, if the military situation permits, the first reinforcements to the covering force, which will probably consist of two Mountain batteries and more Infantry, will be landed from the Transports.

After this the landing of the main body will take place in accordance with the military requirements as rapidly as possible, working night and day.

4. The ranks and ratings detailed for working parties on board Transports, and all orders in connection with them are given in Appendix I.

The ranks and ratings detailed for Naval Beach Parties and all orders in connection with them, are given in Appendix II.

APPENDIX NO. (19) 313

Appendix IV
2.

6. Signals "Stop engines", "Disembark troops" and "Anchor instantly" will be made as necessary by W/T. If signal to anchor is made, anchors will be eased down. When signal to disembark troops ("HGS") is made, boats are to be got alongside and men placed in them as quickly as possible. Ships are to report "QR" by W/T when ready.

The signal for boats to shove off will be CXI (hand arms parties) by W/T
~~The "Executive" made by the Flagship will be the signal for the boats to shove off and proceed to the beach:-~~
which will be obeyed as soon as received.

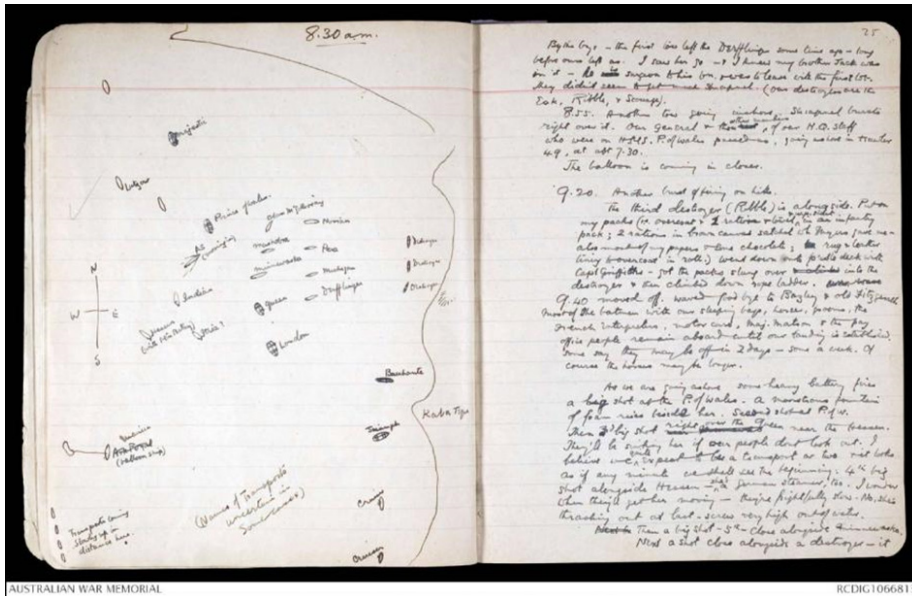
"QUEEN's" boats will land on the beach about 1 mile North of Kaba Tepe.

"PRINCE OF WALES's" boats four cables North of "QUEEN".

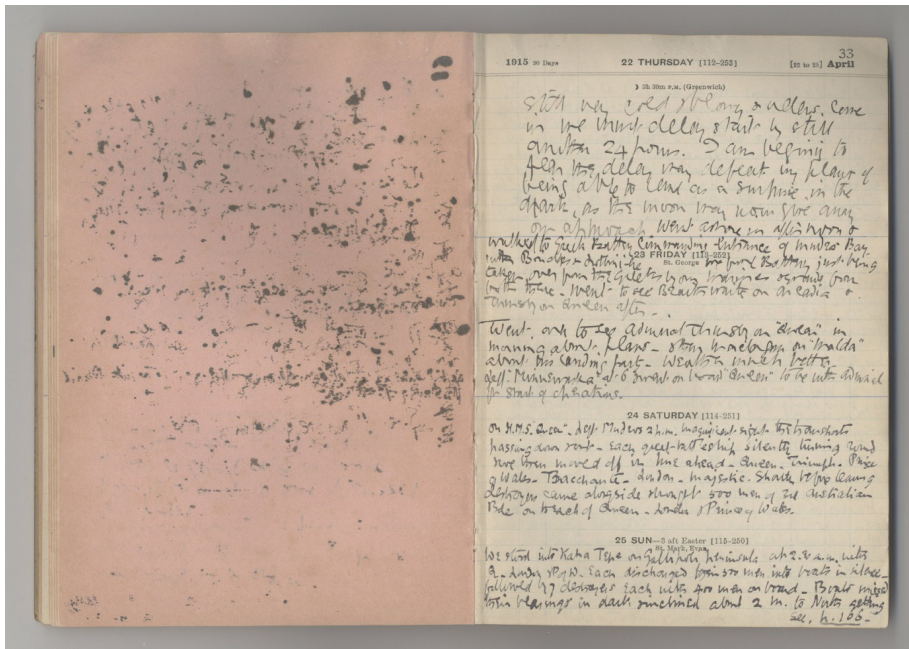
"LONDON's" boats four cables North of "PRINCE OF WALES".

7. As soon as boats are well on their way to the shore, destroyers will be signalled by shaded light to proceed in execution of previous orders, when they will come inside the Battleships and proceed as close to the shore as they can, anchor, place troops in the boats and land them in two trips, the Southernmost landing place being about one mile North of Kaba Tepe.

EK-4 Charles Bean'ın 25 Nisan 1915'te Anzak Çıkarmasını Anlatırken Gemilerin Pozisyonları ile İlgili Günlüğüne Çizdiği Kroki (AWM, AWM38/3DRL/606/5/1)

AUSTRALIAN WAR MEMORIAL

RCDIG000002

EK-5 Korgeneral Birdwood'un Kendi El Yazısıyla Günlüğünde 25 Nisan Çıkarmasını Anlattığı Sayfa (AWM, 3DRL/3376 1/1)

Station Road,
OTLEY,
Yorkshire, LS21 3HX.

14th. March 1973.

Dear Jim.

Ever so many thanks for your long air-letter which I was delighted to receive yesterday morning.

It was good to know you are still alive and well. Please accept my congratulations on being appointed to lead the Anzac Parade in Brisbane next month. I wish I could be there to cheer you on.

You were obviously in the leading boat of the three I towed to the beach on 25th. April 1915. My Coxswain and I could hear Lieutenant Chapman's and your boots, with others, crunching up the shingle before the row started. But a few minutes later both of us were wounded.

You are right about the French Battleship Bouvet. She was "next ahead" of Triumph on March 18th. 1915 when she was mined and rolled gently over; I watched her, and some of the survivors were running out onto the sloping quarterdeck, climbing over the guard rail and sliding into the water. It was astonishing that so many were saved. Your barrel of wine must have been in one of Bouvet's boats in case of "abandon ship". We used to keep "breakers" of water in our boats. As there wasn't time to swing Bouvet's boats out when she was mined, the barrico would roll out and into the sea as she turned over.

Recently I drew a large-scale chart of that part of Gallipoli on which we landed, explaining why I altered course to the north to get away from Gaba Tepe (as soon as I could see it) as I knew it was heavily defended. Had we gone to the beach there we would have been enfiladed from Gaba Tepe, got into barbed wire and pits at the beach, and probably totally annihilated.

But my chart and explanation does not conform with some of the Official History of the Campaign, which tells about "errors of navigation" and "northerly currents" which is nonsense.

The "Guide" who should have led us to the place close north of Gaba Tepe was a Lieut. Commander Waterlow R.N. and he was to have guided us in, in the picket boat towing No. 1 Tow. Whether he was in No. 1 Tow or not is highly debatable. The Official History says he was, but the midshipman in charge of the picket boat (now a retired Admiral) says he was not. But in any case No. 1 Tow was a slow starter, and trailed along behind us, eventually coming to the beach when you fellows were digging in. The Official History shows his landing place as close on our right, (facing the beach from the sea) in his proper place, but I don't think he did, as A Company of the 9th. Batt. got mixed up with the 11th. Batt. when they got onto the beach. If they had landed next to where you landed they would have gone straight up the beach and joined you.

I sent my chart to H. V. Howe in Sydney (he was one of the Official History Mission under Dr. Bean) for him to look at before